

Галина Тодорова

(ПУ „Паисий Хилендарски“, Теология I курс)

ИЗКУСТВОТО ОТ ВРЕМЕТО НА БИБЛЕЙСКИТЕ ПАТРИАРСИ

Изкуството представлява универсална форма на общуване, разговор с Бога, със самия себе си и с другите хора. Пластичните характеристики се съдържат в езика на изобразителното изкуство. Звучите са в основата на музикалното изкуство, а словото и писмеността са същността за литературните произведения и представляват първично, първостепенно средство за общуване. В настоящия преглед в най-голяма степен е засегнат въпросът за изобразителното изкуство от определения период. Откритите от археолозите артефакти са ярки свидетелства за времето, в което са създадени. Периодът на библейските патриарси е обхванат в текста от първите пет книги на Библията (Бт, Изх, Лев, Чис, Вт). Това е времето от сътворението на човека-праотец Адам до патриарх Авраам и неговите наследници – сина Исаак и внука Иаков. Син на Иаков е Йосиф, който става причина за преселването на еврейския народ в Египет, откъдето по-късно пророк Моисей по Божия воля го извежда. За точната датировка на библейските събития и до днес учените не са единодушни. Самото Свещено Писание не е обвързано с определена периодизация, особено когато става дума за времето на библейските патриарси, но ценни сведения за това време дават откритите и изследвани произведения на изкуството от древността.

Най-ранните, известни днес, произведения на изобразителното изкуство са от каменната епоха, която учените, историци и археолози, разделят на три периода – палеолит, мезолит и неолит - или старокаменна епоха¹, среднокаменна и новокаменна епохи. Прави впечатление фактът, че периодите започват и завършват по различно време в различните райони на света. Първите артефакти за човешката история датират от последните 30 хил. години на палеолита. През мезолита на много места в света, включително и на територията на България², се зараждат човешки общества с добре обособена организация, достигаща до държавно устройство през неолита. Като вземем

¹ Старокаменна епоха (2 500 000 – 10 000 г. пр. Хр.), среднокаменна епоха (10 000 – 4000 г. пр. Хр.) и новокаменна епоха (7000 – 2000 г. пр. Хр.). Вж. Paleolithic-Period, <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/439507/Paleolithic-Period> [електронен ресурс към март 2015].

² Овчаров, Н. Най-кратката история на България. Пловдив, 2006, с. 6-7; Срв. Димитров, Б. Разказ за историята на България. София, 2005, с. 7-11.

под внимание темата на тази разработка, свързана с Библията, на първо място трябва да се отбележат градовете-държави в Древна Месопотамия и държавното устройство в Древен Египет, оглавявано от династии на фараони и от жреци. Територията между и около реките Тигър и Ефрат е мястото, където се развиват известните на археолозите шумерска и акадска култури. А свидетелствата за културата на Древен Египет също са известни днес в цял свят. Паметниците от тези общества са многобройни и с изключителни качества. Някои от тях ще бъдат разгледани малко по-подробно в хода на тази статия.

От същото време има впечатляващи с изработката си, археологически находки от различни други райони на земята, които напълно заслужено могат да бъдат обект на отделно изследване. Пътищата за духовно и материално развитие на отделните народи са различни, постиженията им са разнообразни, но е известно, че всички големи човешки цивилизации достигат по собствен път и с Божията помощ до така нареченото Златно правило³ – „И както искате да постъпват с вас човеците, тъй и вие постъпвайте с тях“ (Лк 6:31; Срв. Мт 7:12).

Първите артефакти, достигнали до нас представляват изображения върху и от камък или кост на човешки и животински фигури. Сред най-старите произведения, изобразяващи животни са пещерните и скалните рисунки и резби, открити в пещери⁴ във Франция и Испания – датиращи от времето между 30-то и 15-то хил. пр. Хр. От палеолита са и достигналите до нас множество статуетки на животински и женски фигури. Последните са наречени от учените Венери, заради подчертаната им женственост. Пример е статуетката от Вилендорф⁵, изработена от варовик. Открити и съхранявани в музеи на Франция са Венера от Лосел⁶, представляваща 46 cm каменен релеф от варовик, Венера от Мантон⁷ – изработена от стеатит и Жената от Брасемпюй⁸, представляваща, изработена от кост дългокоса женска глава с дълга шия. Сред животинските фигури по-интересни са изработената от бивни на мамут фигура на Лъв-

³ Вж. Golden Rule, http://en.wikipedia.org/wiki/Golden_Rule [електронен ресурс към март 2015]; Срв. Bloom, I. Sources of Chinese Tradition, Volume I, <http://mirianin.com/node/88> [електронен ресурс към март 2015].

⁴ Шове Ласко и Фон дьо Гом Мадлен във Франция и пещерата Алтамира в Испания.

⁵ Джансън, А. История на изкуството (1962 – 2003), с. 41, Фиг.1-7 се намира в Природоисторическия музей във Виена.

⁶ Димитров, Д. Кратка история на изкуството. София, 2000, с. 16. Срв. Hirst, K. Laussel-Venus, <http://archaeology.about.com/od/upperpaleolithic/qt/Laussel-Venus.htm> [електронен ресурс към март 2015]

⁷ Димитров, Б. Цит. съч., с. 16. Срв. Venus of Menton, http://archaeology.wikia.com/wiki/Venus_of_Menton [електронен ресурс към март 2015].

⁸ Стокстад, М. Изкуството - кратка история, 2 Изд., Ню Джърси, 2004, с. 33.

Човек⁹, пластиката¹⁰, наречена от учените „Елени, преминаваща река“ и фигурката на кон¹¹, също изработена от бивни на мамут и открита в пещерата Вогелхерд, в Германия. Всички тези произведения са били изработени от нашите предшественици от времето след сътворението на човека. Негов образ е библейският праотец Адам (Бт 1:26). Артефактите от палеолита потвърждават библейските стихове за Адам, създаден да господарува на земята, защото умението, с което са изписани и издялани животинските форми е голямо. Проявената наблюдателност говори за силен и точен поглед на господар. „И сътвори Бог човека по Свой образ, по Божий образ го сътвори; мъж и жена ги сътвори“ (Бт 1:27). „И бяха двамата голи, Адам и жена му, и не се срамуваха“ (Бт 2:25). Забележително потвърждение на тези стихове е гравиранията с множество голи човешки фигури скала в пещерата Адаура в Сицилия. Тази линейна скална гравюра¹² е наречена от своите изследователи „Ритуален танц“, тъй като умело е предадено движението на фигурите в нея. Библията дава сведения за продължителността на живота на Адам и неговите наследници (Бт 5:5). Тя значително надхвърля продължителността на човешкия живот днес. Дълги години доживява и патриарх Ной – 950 г. (Бт 9:29). След потопа, който Ной преодолява заедно с избраните от него, Бог изпраща знак - „Аз поставям Моята дъга в облака, за да бъде знак на (вечния) завет между Мене и между земята“ (Бт 9:13). И животът на хората на земята поема нов ход.

Реките Тигър и Ефрат се споменават в Библията, при описанието на Едемската градина (Бт 2:14). Областите около тези реки стават територии с най-ранното, известно днес, държавно устройство, въз основа на което се създават многобройни произведения на изкуството, запазени до наши дни. Занаятите и изкуствата в шумерската и акадската култури процъфтяват в градовете-държави Ериду, Ларса, Шурупак, Ур, Урук, Лагаш, Акад и др. Още през 4-то – 3-то хилядолетие пр. Хр. са създадени артефакти, с няколко столетия по-ранни от тези, открити на територията на Древен Египет. Така нареченият „Бял храм“ върху платформата на зикурата в Урук, датира от ок. 3500 г. пр. Хр. До него се достига след изкачването на многобройни стъпала по билото на зикурата, висок около 500 м. В центъра на храма се намира жертвеника, върху който са били принасяни жертвите в името на божеството, владетел на града. Всеки от градовете е имал свое

⁹ Фигурата се намира в музея на град Улм (Германия).

¹⁰ Пластиката се съхранява в Британския музей в Лондон.

¹¹ Джансън, А. Цит. съч., с. 41, Фиг. 1-6 се съхранява в частна колекция.

¹² Пак там, с. 40, Фиг. 1-5.

божество, представлявано от свой наместник на земята – човек, владетел. Главата¹³ на къдрокос и брадат акадски владетел, изработена от бронз и с височина 30,7 см , датира от ок. 2300 г. пр. Хр. и е открита в Ниневия. Значително по-ранна, от ок. 3500 г. пр. Хр., е женската глава¹⁴ от Урук, изработена от варовиков камък. Известни са шумерските цилиндрични печати¹⁵, които поставят началото на писмеността и печатарското изкуство още ок. 3500г. пр. Хр. Те са направени от различни видове твърд камък, стъкло или от изпечена глина. Ценна пластика¹⁶ от 2600 г. пр. Хр. представя сцена, силно напомняща за Стария Завет, в която Ангел Господен възпира ръката на патриарх Авраам и му посочва овена - жертва за Бог, различна от собствения му син, Исаак (Бт 22:13). Пластиката представлява рогато, жертвено животно, повдигнато на задните си крака до храст. Известна е като поставка за дарове от гр. Ур и е изработена от дърво, обковано със злато и скъпоценния син камък, лапис лазули. Друга ценна находка от същия период е голяма, богато украсена арфа¹⁷. Звуковата кутия на тази арфа е увенчана с позлатена глава на бик и украсена с инкрустации от седеф и черен лак, изобразяващи животински и човешки фигури, включени в сцени от разказ, който и до днес остава неразгадан от учените. Важно е да споменем и друга добре известна творба на шумерското изкуство, съхранявана в Британския музей в Лондон – така наречения Стандарт от Ур¹⁸, с който е била отбелязана важна военна победа. Изработен е от дърво във вид на правоъгълна таблица, инкрустирана и от двете си страни със седеф, варовик и лапис лазули във вид на човешки и животински фигури, разположени в три фриза. Това произведение ни дава ярка представа, напомняща за преселението на Аврамовия род, поради съвета и обещанието на Бог (Бт 12:1).

Изкуството на Древния Египет, разделяно на три основни периода от времето на Старо, Средно и Ново Царства, пази до днес архитектурни и други паметници, които са белег на овладени до майсторство знания и умения още в края на 4-то и през 3-то хил. пр. Хр. Пример за това е най-старата в света, съдържаща сведения за историческа личност, творба на изкуството – Церемониалната каменна палета¹⁹ на фараона Нармер,

¹³ Джансън, А. Цит. съч., с. 76, Фиг. 3-12 се намира в Музея на Ирак в Багдад.

¹⁴ Пак там, с. 72. Фиг. 3-5 се съхранява в Музея на Ирак в Багдад.

¹⁵ Много от тези фигури са изложени в Британския музей в Лондон и в Музея на Уилиам и Кларис Спърлок в Илинойс в САЩ.

¹⁶ Тази пластика се намира в музея на Университета Пенсилвания в град Филадельфия в САЩ.

¹⁷ Стокстад, М. Цит. съч., с. 47, Фиг. 2-6 се съхранява в музея на Университета Пенсилвания в град Филадельфия в САЩ.

¹⁸ Джансън, А. Цит. съч., с. 75, Фиг. 3-10.

¹⁹ Тази творба е изложена в Египетския музей в Кайро.

предшественик²⁰ на фараоните от първата династия на Старото Египетско Царство, който обединява Горен и Долен Египет. Палетата датира от ок. 3150 – 3125 г. пр. Хр. и е с вис. 63,5 см. Тя е известна още под името Палета от Хиераконполис, мястото, където е намерена. Предполага се, че е служила за стриване съставките на ритуален грим за владетеля. Покрита е с релефни фигури и от двете страни. Прави впечатление високата корона върху главата на фараон Нармер. Той е събул сандалите си в една от сцените, тъй като стъпва върху свещена земя, земята на победата му над противника, представен като коленичил безславно мъж, до който лежат мъртви други победени мъже. Обичаят да се събуват обувките, когато стъпваш върху свята земя, срещаме и в Библията. Бог заповядва на Моисей да се събуе, когато той пристъпва към неизгарящата къпина на планината Хорив (Иzx 3:5).

Ще се спра върху още една, последна за тази статия и много известна за изкуствоведите, творба от огромното по мащаб наследство от Древен Египет – статуята на така наречения Седнал писар²¹. Тя представлява изработена от оцветен варовиков камък и с вис. 53,7 см мъжка фигура, седнала с кръстосани крака. Поразява умението, с което са изваяни тялото и главата. Впечатлява и волевият израз на лицето, както и детайлната обработка на ръцете. Неизвестният скулптор е създал образа на знатен служител на фараон от началото на V династия, ок. 2500 г. пр. Хр.

Не е случайно, че тази статия завършва именно с образ на писар. Библията е Свещено писание, записвано хилядолетия. Тя ни отправя на безкрайно пътешествие през времето – от зараждането на живота, напред, до обещаното от Бог, бъдеще на праведниците в Свещения град (Отк 21:24). Много съвременни учени откриват чрез Книгата на книгите пътищата към свои научни открития. Тя е отправна точка за много историци и археолози, но и не само за тях. Нейните текстове са основа за създаването на много произведения в света на всички изкуства. Открити са много доказателства в потвърждение на нейната истинност. Нейните текстове и днес продължаваме да преоткриваме, с нова сила. Смисълът ѝ се променя според знанията на всеки отделен читател. Самата Библия и всичките ѝ древни ръкописи са безценни произведения на изкуството с многобройни автори и с епохална значимост за човечеството.

²⁰Джансън, А. Цит. съч., с. 49-50, Фиг. 2-1, 2-2.

²¹Пак там, с. 58, Фиг. 2-16 се намира в музея Лувър, Париж. Вж. Musee Louvre, <http://musee.louvre.fr/oal/scribe/indexEN.html> [електронен ресурс към март 2015].

Използвана литература

- Димитров, Б. Разказ за историята на България. Изд. „Ни плюс“, София, 2005.
- Димитров, Д. Кратка история на изкуството. Изд. „Просвета“, София-1991, 2000.
- Николова, Р./Генов, Н. 1000 страници България. Изд. „Сиела“, София, 2013.
- Овчаров, Н. Най-кратката история на България. Изд. „Летера“, Пловдив, 2006.
- Bloume, I. Sources of Chinese Tradition, Vol.1, New York, Columbia University Press, 1999.
- Janson, H. History of Art. New Jersey, Pearson, 2003.
- Stokstad, M. Art a brief History, 2003, 2 ed. New Jersey, Pearson, 2004.

Електронни източници

- <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/439507/Paleolithic-Period> [електронен ресурс към март 2015].
- http://magna-aula.blogspot.com/2014/01/blog-post_10.html [електронен ресурс към март 2015].
- <http://mirianin.com/node/88> [електронен ресурс към март 2015].
- <http://bg.wikipedia.org/wiki/Праистория> [електронен ресурс към март 2015].
- http://en.wikipedia.org/wiki/Golden_Rule [електронен ресурс към март 2015].
- <http://musee.louvre.fr/oal/scribe/indexEN.html> [електронен ресурс към март 2015].
- <http://archaeology.about.com/od/upperpaleolithic/qt/Laussel-Venus.htm> [електронен ресурс към март 2015].